

Prof. univ. dr. Vasile Pușcaș

Membru corespondent al Academiei Române

Vasile V. Pușcaș este istoric, profesor universitar și diplomat român, membru corespondent al Academiei Române din 2021 și membru al Academia Europaea. A fost negociator-șef al României cu Uniunea Europeană, având un rol esențial în procesul de aderare a României la UE în 2007.

Absolvent al Facultății de Istorie și Filosofie a Universității Babeș-Bolyai (1976), și-a construit o carieră universitară remarcabilă, desfășurând activități de predare și cercetare la nivel înalt. A ocupat funcții de profesor și conducător de doctorat în relații internaționale și studii europene și a coordonat programe și institute prestigioase, precum Institutul de Studii Internaționale, Institutul de Cercetări Europene și Școala Doctorală „Paradigma Europeană”.

Activitatea sa publică și diplomatică include funcții de înaltă responsabilitate: director al Centrului Cultural Român din New York, ministru consilier și Chargé d’Affaires la Washington, D.C., deputat și ministru pentru Afaceri Europene. În cadrul carierei diplomatice, a coordonat re acordarea Clauzei Națiunii Cele Mai Favorizate cu SUA (1993) și a deținut funcții de conducere în guvern, ministere, ambasade și centre culturale românești în Washington, D.C., precum și poziții de ministru delegat și senior adviser pentru programe europene.

Este autor a 41 de volume, editor sau coautor a 25 de volume și a peste 250 de studii și articole în domeniile istoriei contemporane, relațiilor internaționale, integrării europene și negocierilor internaționale. Pentru activitatea sa academică, a fost distins cu Premiul Academiei Române „Mihai Kogălniceanu”, Ordinul Național „Steaua României” în grad de Cavaler și multiple titluri Doctor Honoris Causa, reflectând excelența și contribuția sa în domeniul academic și diplomatic.

Opera și cariera sa ilustrează un angajament de excepție pentru educație, cercetare și diplomație, fiind un reper pentru România în comunitatea academică și internațională.

INTERVIU

Drumul României spre Europa: lecțiile negocierii și rolul intelectualului în construcția europeană

Vasile Pușcaș

În anii de început ai noului mileniu, când România încă își căuta un loc în Europa, unul dintre oamenii care au purtat, la masa negocierilor, speranța acestei țări a fost profesorul și istoricul Vasile Pușcaș. El a fost omul care a condus discuții decisive și a apărut, cu toate mijloacele pe care le-a avut la dispoziție, șansa noastră de a intra în Uniunea Europeană.

Între anii 2000 și 2004, Vasile Pușcaș a fost negociatorul-șef al României pentru aderarea la Uniunea Europeană, într-un proces lung, plin de presiuni și necunoscut, dar decisiv pentru viitorul nostru. Cu răbdare, alături de echipa sa de specialiști, a discutat la Bruxelles capitol cu capitol. Au fost treizeci și unu, mai exact. În spatele fiecărui capitol stăteau mii de pagini de legislație și reforme administrative.

Adevărul, spune profesorul Pușcaș, este că o parte importantă din aceste negocieri s-a purtat chiar în interiorul României.

Toate cele 31 de capitole stabileau regulile după care România urma să devină parte a familiei europene. Însă țara noastră avea nevoie de schimbări concrete, de legi noi, de reforme și de instituții care trebuiau să învețe să funcționeze altfel, să se reformeze. Așadar, o bună parte din luptă s-a dus acasă, în România, acolo unde instituțiile trebuiau convinse să respecte promisiunile făcute.

Era multă muncă, multă presiune și nu de puține ori îndoială. Dar echipa lui Vasile Pușcaș știa că miza era uriașă și a dus lupta până la capăt.

„Au fost eforturi uneori supraomenești”, își amintește Vasile Pușcaș. Iar toate aceste eforturi au fost duse de o echipă de oameni tineri, specialiști în economie, drept, politică sau administrație, care a

lucrat știind că participă la un moment istoric.

„Pentru România, aderarea la Uniunea Europeană era o șansă istorică”, spune profesorul. „Era un drum pe care nu aveam voie să-l ratăm.”

După 2007, când România a pășit în UE, demersurile intelectuale care ne-ar fi putut menține vii în dialogul european s-au stins treptat. Ca și cum aderarea noastră ar fi venit de la sine, ca și cum construcția europeană ne-ar fi acceptat pur și simplu.

Astăzi, procesul integrării europene pare aproape uitat, inclusiv în discursul politic. Iar consecințele? O mulțime de oportunități pierdute pentru societatea românească, consideră Pușcaș. Iar responsabilitatea revine guvernelor, partidelor politice... și intelectualilor care au preferat zona de confort, urmând poate exemplul colegilor din alte state membre.

Privind dincolo de anii de diplomatie și negocieri de aderare, Vasile Pușcaș rămâne, înainte de toate, un om al universității. Acolo s-a format și acolo s-a întors. Întâi a vrut să înțeleagă cum se schimbă lumea și, mai târziu, a ajuns să participe la schimbarea ei. Pasiunea pentru istorie și pentru felul în care societățile se transformă a apărut încă din anii de liceu, odată cu descoperirea marilor cărți de istorie și de gândire politică. Mai târziu, devenit istoric, profesorul Pușcaș a format generații de studenți și a publicat numeroase lucrări despre istoria Europei și, desigur, a României.

Se gândește cu îngrijorare la locul pe care îl ocupă, în prezent, educația și cercetarea în România. „Fără educație și cercetare, o țară riscă să rămână blocată în subdezvoltare”, spune el, convins că educația este temelia pe care se construiește viitorul unei societăți.

De aceea crede că universitățile și institutele de cercetare trebuie sprijinite constant, nu doar declarativ.

Cu privire la noile generații de diplomați, consideră că provocările sunt și mai mari pentru că lumea s-a schimbat, rapid și imprevizibil. Iar diplomatul de astăzi trebuie să înțeleagă economia, cultura, societatea și istoria, trebuie să analizeze și să anticipeze, dar mai ales să comunice. Nu doar cu instituțiile statului, ci cu întreaga societate.

Membru corespondent al Academiei Române din 2021, activitatea academică a lui Vasile Pușcaș a fost completată, în 2025, prin alegerea sa ca membru al Academiei Europaea, o comunitate internațională care reunește cercetători de prestigiu din întreaga lume. Privește această recunoaștere cu modestie și consideră că nu este doar o realizare personală, ci o confirmare că cercetarea românească poate avea un cuvânt important în dialogul intelectual european.

În fond, Vasile Pușcaș ne arată că marile schimbări nu vin singure și nu se întâmplă peste noapte. Ele cer răbdare, efort și oameni care să creadă cu adevărat în ceea ce fac. Oameni care știu să transforme fiecare șansă într-o victorie pentru toți. Să ne amintim mai des că destinul unei țări se scrie prin oameni bine pregătiți, prin idei și prin curaj.

Bun găsit la interviurile revistei “Ambasador pentru România”, vă mulțumesc pentru prezență. Domnule profesor, privind către începuturile carierei dumneavoastră în istorie și relații internaționale, ce întrebări fundamentale v-au ghidat și cum v-au ajutat să vă conturați traiectoria intelectuală?

Chiar din primii ani de liceu am fost atras de domeniile socio-umane pentru că pasiunea pentru lecturi mi-a stârnit curiozitatea și nevoia de cunoaștere despre evoluția omenirii. Aceasta deși mi-au plăcut și științele exacte, îndeosebi fizica și chimia. Dar preferința pentru cunoașterea lumii sociale a fost mai mare decât a lumii fizice. În mod sigur, profesorii mei de istorie și latină au avut o contribuție majoră. Iar după ce am ajuns pe băncile facultății m-am îndreptat imediat către arheologie, dar după numai un an și jumătate am trecut direct la istoria contemporană, firește cu impuls primit de la unul dintre profesorii mei din Universitate. De ce această opțiune? Deoarece am simțit că mă interesează nu doar caracteristicile specifice ale unei epoci istorice, ci mai ales conduita oamenilor în procesele succesive de schimbare. Iar acestea au fost mai ample, complexe și accelerate în sec.al 20-lea și sunt chiar mai intense și rapide în perioada ultracontemporană. Pentru

Echipa de negociere a României a făcut eforturi câteodată supraomenești pentru a duce România în Uniunea Europeană.

această etapă istorică, interdependențele sunt mult mai dezvoltate, produc efecte multiple și deosebit de complexe, ceea ce face ca până și un fapt local să nu poată fi deplin înțeles decât prin integrarea sa în contextul regional și internațional. Așa am ajuns să studiez și domeniul Relațiilor Internaționale, în primul rând pentru încadrarea oricărui studiu istoric în europenitate și universalitate, dar și ca domeniu distinct, vizând istoria, teoria și analiza politicilor internaționale. De aici până la diplomatie nu a fost decât un pas, pe care eu continui să-l numesc un „accident istoric” personal, respectiv ocuparea unor poziții diplomatice la New York și Washington, D.C.(1991-1994) și cea de Negociator Șef al României pentru aderarea la Uniunea Europeană (2000-2004). Ca să fac un arc peste timp, aș spune că negocierea europeană și cea internațională sunt activități care solicită negociatorilor o solidă bază intelectuală, calitate de care eu am beneficiat din plin, iar abilitățile le-am căpătat prin numeroasele reconstituiri istorice ale unor etape din politica externă a României, dar și din cunoștințele de istorie contemporană europeană și americană pe care le puteți constata și din lista mea de publicații.

Pe scurt, aceasta este evoluția mea de la aspirația către un anumit profil intelectual la îngemănarea acestuia cu meseria de dascăl și istoric, precum și profesarea diplomatiei și negocierii europene/ internaționale.

Negociind aderarea României la Uniunea Europeană, care au fost cele mai mari provocări și cum ați reușit să aduceți în prim-plan, iar și iar, consistența strategică și valorile României într-un context european complex? Ca o scurtă paranteză, cred că această experiență diplomatică poate servi drept o veritabilă lecție practică, aplicabilă leadershipului și negocierii.

Despre subiectul negocierii aderării României la Uniunea Europeană am publicat o colecție de documente (șase volume) și alte câteva volume în care am încercat să explic tot procesul negocierii aderării, îndeosebi pentru a ajuta la înțelegerea conținutului Tratatului de Aderare a României la Uniunea Europeană, dar și pentru conturarea unei eventuale strategii a integrării europene a României. Una dintre cele mai mari provocări a fost să constituim o echipă de negociere care să performeze din mers în procesul de negociere a aderării. Folosind resursa umană românească excepțională, conexiunile colegiale academice, dar și cele competiționale, cu partenerii europeni, impulsționând individualități și grupuri de lucru, cultivând un puternic sentiment de responsabilitate și determinare față de interesele fundamentale ale României, am reușit în timp relativ scurt să avem una dintre cele mai bune echipe de negociere. Acesta a și fost un motiv de mândrie personală, atât ca demnitar (membru al guvernului și negociator-șef), dar și ca dascăl.

O altă provocare imensă a fost comunicarea publică a procesului de negociere, dar și a etapelor de parcurs și a rezultatelor finale. Această chestiune a fost deosebit de sensibilă pentru că opinia publică avea percepția că negocierea politico-diplomatică se derulează în spatele ușilor închise, că exista o opacitate a politicilor europene etc. Încă de la preluarea mandatului de negociator-șef pentru aderarea României la Uniunea Europeană mi-am propus o maximă deschidere comunicățională care să vizeze îndeosebi publicul românesc, chiar îndreptată spre grupuri de interese din societatea noastră, dar având ca obiectiv și receptarea intențiilor noastre de către statele membre și statele candidate. Nu a fost deloc simplu, pentru că a trebuit să pregătim nu doar emițători centrali de mesaje, dar și pe cei locali (apropo, am aplicat consecvent o strategie de comunicare pe care am susținut-o de la nivel guvernamental). Totodată, am avut o bună coordonare cu acțiunile de comunicare ale instituțiilor europene, astfel că întreaga comunicare europeană (incluzând și negocierile de aderare) să se desfășoare eficient și să sprijine susținerea efortului național de aderare la UE și NATO.

Din lista enormă a provocărilor pe care le-ați evocat aș mai aminti pe aceea a educării instituțiilor noastre centrale și locale, dar și a altor actori implicați în procesul negocierii aderării la Uniunea Europeană despre importanța convergenței între promisiune, angajament-implementare, realizare-comunicare publică în avansarea procesului de negociere. Pe scurt, despre respectarea angajamentelor luate într-o

negociere, punerea în aplicare a promisiunilor făcute în fața partenerului de negociere, dar și înfățișarea corectă a efectelor negocierii. Această educație era absolut necesară deoarece administrația de la noi mai păstra unele metehne „fanariote”, iar relația public-administrație avea încă reminiscențe ale deceniilor dinaintea schimbării din 1989. Pentru procesul de negociere a aderării acest subiect avea o importanță cu totul deosebită pentru că întreaga substanță a negocierii a fost structurată în 31 de capitole și negocierea în succesiune a capitolelor amintite putea fi influențată de modul cum statul candidat - în cazul nostru România - arăta seriozitate față de angajamentele asumate în capitolele declarate „închise provizoriu”. Un principiu de bază al acestui tip de negociere spunea că negocierea de aderare era declarată finalizată numai după ce au fost “închise provizoriu” toate cele 31 de capitole. Ori, dacă partenerul de negociere constata că un stat candidat nu-și respecta angajamentele luate la un capitol „închis provizoriu”, putea decide fie reluarea negocierilor la respectivul capitol, amânarea trecerii la negocierea altor capitole sau chiar suspendarea negocierilor de aderare. Eu știam că instituțiile din România nu stăteau prea bine la capitolul „cultură politică și administrativă”, motiv pentru care am și spus că un procent substanțial din timpul negocierilor de aderare l-am consumat cu negocierea internă, vizând întărirea capacității administrative și a inițierii parteneriatelor public-privat în demersul pregătirii aderării noastre la Uniunea Europeană. Mărturisesc și acum că răspunsul autorităților publice la această provocare a fost pozitiv în vorbe, dar nu întotdeauna convingător în fapte.

Nu voi mai continua să descriu alte multe provocări pentru că ne-ar lua prea mult timp. Ca o concluzie, aș zice că dacă instituțiile publice și mediile de afaceri din România ar fi depus un efort mai consistent de internalizare a politicilor europene, negocierile de aderare la Uniunea Europeană s-ar fi derulat într-un ritm mai rapid, fără enormele piedici pe care a trebuit să le evite/elimine, iar țara noastră nu ar fi fost pusă în situația de a lua “ultimul tren spre Uniunea Europeană”. Să nu credeți că, în calitate de negociator-șef pentru aderarea României la Uniunea Europeană, reproșez ceva-cuiva, dar după aproape două decenii de când facem parte din Uniune nu-mi pot opri sentimentul de recunoștință și mulțumire pentru Echipa de Negociere a României care a făcut eforturi câteodată supra-omenești pentru a duce România în Uniunea Europeană. Aceasta pentru că a crezut total în acest obiectiv al României, și-a dedicat întreaga voință și capacitate profesională realizării unui

deziderat național care, cu un sfert de veac în urmă, se afla în partea cea mai de sus a interesului nostru de Țară. Am vrut să mulțumesc și să subliniez încă o dată meritele Echipei de Negociere a aderării României la Uniunea Europeană și pentru că niciodată autoritățile centrale românești nu au avut vreun cuvânt sau gest de apreciere pentru componenții ei și munca lor, ceea ce a fost încă o dovadă că acestea și-au dorit aderarea la Uniunea Europeană doar în vorbe, spre deosebire de populația României care aspira nu dar la aderare, ci și la o integrare europeană reală.

Nu pot să nu vă întreb, care este astăzi rolul intelectualului ca actor în procesul european?

De la Imperiul lui Carol cel Mare, ideea unui „Regnum Europae” a hrănit dezvoltarea unei conștiințe europene, ceea ce a generat o intensă și prolifică producție intelectuală despre variate proiecte de construcție europeană pe care le-a cuprins Dennis de Rougement în cunoscutul volum *Vingt-huit siècles d'Europe*. Sau, mai recent (2025), Georgios Varouxakis în *The West-The History of An Idea*, care ne demonstrează și faptul că după terminarea Războiului Rece intelectualii au avut doar abordări sporadice ale ideii europene și destul de modeste elaborări care să se refere la construcția europeană. Probabil modul cum Comisia Europeană a conceput comunicarea europeană, punând în centrul acesteia realizarea indiscutabilă a Pieței Interne/Unice, a inhibat discuțiile mai ample și chiar dialogul intelectual despre prezentul și viitorul Uniunii Europene. Este adevărat că proiecțiile construcției europene au fost multă vreme apanajul unei elite intelectuale și politice, dar după crearea Uniunii Europene s-a pus accent și pe participarea activă a cetățenilor europeni. De aceea, J. Habermas a lansat chemarea la crearea „spațiului public european”, o inițiativă înăbușită chiar de liderii europeni din ultimele decenii, așa cum se vede din atitudinea acestora față de solicitările numeroase ale cetățenilor europeni pentru dezbateră temei viitorului Uniunii Europene.

Mărturisesc că am fost și mai sunt destul de mirat de sărăcia contemporană de idei ale intelectualilor din statele membre ale Uniunii, chiar și din unele țări care din sec.al 18-lea încoace au dat Europei și omenirii opere remarcabile care au stat la baza propunerii unor proiecte îndrăznețe de construcție europeană, între care și cel care, după Al Doilea Război Mondial, a dus la constituirea Uniunii Europene pe care o avem astăzi. Iar în ceea ce privește intelectualii români, înregistrăm o preocupare de marcă în sec.18-19, chiar cu tentă

*Fără cercetare științifică
și educație e dificil a ține
pasul cu ritmurile de
dezvoltare din lume.*

pragmatică în prima jumătate a secolului trecut. După 1989, intelectualii români au descoperit scrierile colegilor lor din Occident și chiar ale unor autori dizidenți din Europa Centrală, au revăzut și lucrările românești din perioada interbelică, dar s-au aventurat prea puțin pe terenul inițierii unor dezbateri care să pornească de la aspirațiile societății românești de a adera la Uniunea Europeană. În mod sigur, și pentru cazul României, dezbaterile politice haotice post-Războiul Rece au estompat chemarea de a fi oferite opinii sistematice și viziuni coerente despre procesul integrării europene.

În câteva universități de la noi s-au constituit nuclee timide de dezbateră a ideii europene și eu, ca Negociator-Șef pentru aderarea României la Uniunea Europeană, le-am încurajat cât mi-a stat în putință, le-am solicitat o prezență mai activă în comunicarea europeană asociată pregătirii țării pentru aderare, chiar am îndrăznit să propun a se urma exemplul Academiei Române în realizarea unor analize de impact a aplicării legislației și politicilor europene la noi sau asocieri cu programele analitice ale Institutului European din București. Numai că și aceste frave demersuri intelectuale românești nu au mai fost continuate după aderarea României la Uniunea Europeană (2007) ca și cum intrarea noastră în acest proiect european ar fi venit de la sine, iar construcția europeană putea încremeni în postura care ne-a acceptat.

Despre procesul integrării europene aproape nu s-a mai discutat, deși acesta este obiectivul principal al Uniunii Europene. În discursul politic românesc din ultimele două decenii s-a apreciat că aderarea din 2007 la construcția europeană a însemnat și realizarea integrării europene!? De unde și oportunitățile multe și substanțiale pe care societatea românească le-a pierdut în aceste două decade, responsabilitatea revenind guvernelor de la cârma țării, partidelor politice, dar

și intelectualilor care au intrat într-o zonă de confort, mai mult ca sigur urmând exemplul colegilor din majoritatea statelor membre. De la eșecul ratificării proiectului de Tratat Constituțional European(2005), era limpede că Uniunea Europeană se îndrepta către o criză existențială. Tocmai într-un asemenea context era mai mare nevoie de intervenția intelectualilor, căci proiectul european nu mai era văzut ca un demers elitist, doar liderii politici și corporatiști erijându-se în „elită europeană”. Reformarea structurală a construcției europene este cu atât mai necesară astăzi, iar rolul intelectualilor ar putea fi eminent în oferirea proiecțiilor și soluțiilor care ar rezolva multiplele crize în care se află acum Uniunea Europeană.

Alegerea dumneavoastră, anul trecut, ca membru al Academiei Europaea, consacră un parcurs de excelență recunoscut la nivel european. Ce înseamnă pentru dumneavoastră această recunoaștere?

La această întrebare cred că cel mai bine ar fi să răspund simplu: m-a bucurat evaluarea și aprecierea colegilor din domeniile socio-umaniste, în special ai Secției Istorie, cu atât mai mult cu cât aceștia nu aparțin doar mediilor academice și intelectuale din Europa, ci din întreaga lume. Am considerat că fiind adăugat numele meu la lista altor colegi români, membri ai Academiei Europaea, care-și are sediul central la Londra, voi contribui la prestigiul cultural-științific al României. Nu am privit primirea mea în

Academia Europaea doar ca o recunoaștere a activității mele științifice, având publicate cca. 40 de volume ca autor și sute de studii/articole în periodice românești și străine, ci ca o încurajare de a aborda cercetarea istoriografică într-o viziune largă, națională, europeană și universală, așa cum au procedat cei mai iluștri istorici români care au înțeles că știința Istoriei este una totală, cum spunea și Nicolae Iorga, iar abordarea ei trebuie să fie inter- și transdisciplinară.

Poate fi privită drept o responsabilitate activă față de cercetarea românească?

Desigur. Eu așa o și percep. Știți de ce? Pentru că în România actuală cercetarea științifică nu este nici măcar Cenușereasa! Și pentru că m-ați provocat cu o astfel de temă, mi-ați îndreptat gândurile și spre Capitolul „Cercetare științifică”, din perioada negocierilor aderării noastre la Uniunea Europeană, simțindu-mă obligat să vă spun că guvernele României post-aderare nu au aplicat programele și angajamentele pe care le-a asumat atunci, nici în ceea ce privește nivelul finanțării cercetării și nici orientarea cercetării științifice și tehnologice spre procesele dezvoltării sustenabile și creșterii competitivității economice și societale. Astăzi, când cercetarea științifico-tehnologică este considerată chiar un element de amplificare a puterii unui stat, guvernele României nu se consideră a fi responsabile nici pentru înscrierea pozitivă a țării noastre în această competiție formidabilă pentru un statut cât mai favorizant în viitorul sistem internațional. La București încă nu s-a înregistrat concluzia din cele mai dezvoltate state ale lumii, anume că cercetarea științifică și educația sunt factori principali ai sporirii competitivității. Așa că, măcar la nivel personal, unii dintre noi să ne asumăm efortul de a înainta pe calea științelor fundamentale și tehnologice, sperând că într-un timp cât mai scurt liderii noștri vor avea în vedere elaborarea unui plan de țară în care cercetarea științifică, educația, cultura vor fi valorizate în gradul cel mai înalt, pentru a salva societatea românească de la pericolul trimerii către starea de înapoiere.

Calitatea de membru corespondent al Academiei Române vă așază într-o relație directă cu una dintre cele mai vechi și prețioase instituții ale cunoașterii românești. Dincolo de recunoașterea valorii personale, cum priviți această apartenență, în raport cu prezentul și viitorul?

Pentru mine primirea în Academie a însemnat,

în primul rând, o recunoaștere că sunt cercetător și istoric. Nu mă simțeam foarte confortabil că, după finalizarea negocierilor de aderare la Uniunea Europeană, colegii mei de la Universitate și de la Institutul de Istorie "George Barițiu" mă priveau tot ca negociator-șef, desi munca mea era doar la catedră și în cercetare, publicam contiunuu cărți și studii, participam la manifestări științifice locale și internaționale etc. Deși nu mai avusesem implicări în viața publică, chiar și la Adunarea Generală în care s-a discutat propunerea venită de la Secția de Istorie au fost sensibilizați în Aulă referitoare la fosta mea demnitate de Negociator-Șef. Ori, după asocierea mea cu Academia Română am simțit că se remarca pozitiv și activitatea mea de istoric. A fost și este cea mai importantă schimbare de ultimă oră în cariera mea academică.

Academia Română a avut, la întemeiere, un rol de recunoaștere a performanțelor individuale în știință și cultură, dar și un mesaj de conlucrare în comunitatea cercetătorilor și creatorilor pentru progresul națiunii și dezvoltarea societății românești. Împreună cu universitățile, fondate doar cu câțiva ani înainte, își propunea să încurajeze științele deoarece era o epocă în care invențiile și cercetările științifice propulsau industriile, agricultura, comerțul etc. Altfel spus, în a doua jumătate a veacului al 19-lea exista convingerea, îndeosebi în Europa Occidentală și Statele Unite ale Americii, că știința se afla la baza dezvoltării și modernizării. Oamenii de știință, literații, artiștii români de atunci doreau ca și poporul român să-și sincronizeze evoluția cu ritmul și sensurile lumii moderne, a civilizației europene. Evident, mai trebuia și ca liderii politici și statali să decidă a crea cadrul și a da resursele pentru urmarea unei astfel de căi de evoluție. Ceea ce nu s-a întâmplat așa cum ar fi vrut comunitatea modernizatoare a intelectualității române, motiv pentru care a existat mereu un decalaj istoric de dezvoltare în comparație cu Occidentul. Dar Academia și Universitățile românești au inițiat și au presat mereu pentru realizarea obiectivului occidentalizării, ceea ce le face onoare.

Actualmente există un sentiment asemănător celui din a doua jumătate a sec.al 19-lea: fără cercetare științifică, educație, cultură e dificil a ține pasul cu ritmurile de dezvoltare din lume. Nu doar că societatea cunoașterii a devenit cadrul și mijlocul prin care înaintează omenirea, dar prin ea se va asigura și respectarea libertăților fundamentale ale cetățeanului. Academia Română de astăzi, așa cum o văd eu, continuă a fi un for al recunoașterii performanțelor individuale în cercetarea științifică și cultură, dar este și locul în care

se creează știință și cultură ,atât prin efortul membrilor Academiei cât și al institutelor de cercetare pe care aceasta le gestionează. Aceasta în condițiile unui buget doar de supraviețuire și a lipsei activității bazată pe o strategie națională de cercetare, corelată cu nevoile țării și contextul competițional european și internațional.

Așa cum mai spuneam, trebuie să menționez că, în procesul dificil și complex al pregătirii României pentru aderarea la Uniunea Europeană, câteva Institute ale Academiei Române au fost între primele entități științifice care ne-au oferit studii de impact și au contribuit cu idei, programe și scenarii la conturarea strategiei pentru managementul politicilor europene în România. Subliniez că acum, sub cupola Academiei, s-a creat un mediu cooperant între științele fundamentale/teoretice și cele tehnologice, fiind un bun exemplu pentru o viitoare gestionare generală a cercetării științifice în România. Numai că suportul pentru aplicabilitatea rezultatelor cercetării științifice în viața economico-socială este modest, aproape inexistent. Doar unele companii care înțeleg că productivitatea lor este direct dependentă de inovare și cercetare și care-și permit să finanțeze cercetarea științifică, îndeosebi cea tehnologică ,intră în relații partenariale cu Academia și Universitățile. Într-un astfel de context, energiile creatoare și talentele din Institutele Academiei se risipesc ori părăsesc acest cadru instituțional în favoarea altuia din străinătate. Se vede cu ochiul liber că este o adevărată competiție a statelor și corporațiilor pentru materia cenușie și talentele creatoare și inovatoare. Doar astfel de resurse vor putea face ca Inteligența Artificială să contribuie plenar la dezvoltarea societății de mâine! Și sper că Academia Română, inspirându-se din dedicarea trecută pentru progres, va fi mereu orientată spre viitorul dezvoltării societății românești și a omenirii, nu doar către problemele presante ale ei și ale prezentului.

Gândindu-ne la generațiile viitoare și la transferul de experiență, ce competențe trebuie să dezvolte tinerii diplomați pentru a putea acționa eficient într-o Europă pe alocuri fragmentată și interdependentă?

Pe lângă competențele și abilitățile de bază ale profesiei diplomatice, această meserie adaugă mereu noi componente, în funcție de mersul societății. De exemplu, pe lângă preocuparea observării și raportării faptelor din locul unde este acreditat diplomatul, astăzi este util să se transmită guvernului și analize de relevanță, precum și predicții strategice și tactice.

Aceasta pentru că rapiditatea transformărilor face ca guvernele să fie mai interesate de sensurile și efectele acestora nu doar de factualitatea în sine. Tot mai mult se constată că diplomatul nu mai comunică doar cu Externele sau alți demnitari din statul de acreditare, ci trebuie să interacționeze cu variate segmente ale societății, ceea ce solicită competențe și abilități de comunicare publică, nu doar comunicare diplomatică specifică. La care trebuie adăugată cunoașterea tehnologiilor și mijloacelor/limbajelor de comunicare oferite de acestea.

Diplomatul contemporan are nevoie de cunoștințe extinse în domeniile economiei, sociologiei, dreptului, istoriei, științelor politice, psihologiei, artei și culturii etc., iar nu doar ale relațiilor internaționale, negocierilor, politicii externe. Aceasta însemnând că statele care se respectă trebuie să asigure diplomaților o pregătire complexă, adecvată vremurilor, își întemeiază adevărate școli de diplomație și negociere. Iar în privința interdependențelor și politicilor europene, diplomația statelor membre trebuie să cultive intens negocierea europeană, una dintre cele mai complexe forme de interacțiune care implică o mare diversitate de actori statali și non-guvernamentali. Fără a epuiza subiectul propus de dvs., aș încheia spunând că diplomatul de astăzi trebuie pregătit să sesizeze și să înțeleagă corect extraordinarele schimbări, transformări societale care se succed cu rapiditate, modul cum acestea pot afecta obiectivele și interesele statului care l-a trimis la post.

Vă invit să ne oprim pentru o clipă în istorie, să o luăm și să o așezăm în balanță cu politica contemporană. Poate istoria Europei Centrale și de Est să ofere instrumente pentru gestionarea crizelor politice și diplomatice de astăzi?

Răspunsul meu scurt este afirmativ. Cu o condiție: regiunea să nu fie dominată de “complexe istorice”! Din experiența mea diplomatică, dar și din cultura istorică pot susține că energiile creatoare din zonă sunt deosebite, doar că ele trebuie direcționate spre obiective realiste, între acestea amintind ca o constantă cooperarea statelor din arie, a companiilor, grupurilor epistemice etc. Deci, pentru ca zona să gestioneze multiplele crize extinse de astăzi, probabil și de mâine, ar trebui ca mai întâi să găsească argumentele coordonării și cooperării lor. Altfel, chiar istoria le arată că, în singularitate sau contrarietate, pierd fiecare și toate, achitând costuri distincte și în momente diferite.

Cum vedeți rolul României în modelarea

agendei intelectuale și culturale europene și care ar fi principalele provocări pe care țara noastră trebuie să le depășească?

De multe secole avem pe continentul nostru o conștiință europeană care a dat anumite caracteristici culturii europene, iar din afara Europei este percepută și o identitate europeană. Pe aceasta, însă, europenii înșiși nu reușesc să o definească destul de convingător. De ce? Pentru că europenii evidențiază preponderant elementele diferențiatore care, ele în sine, nu sunt opozante, ci câteodată sunt puse a se contrazice cu scopul obținerii unor avantaje de moment de către anumite grupuri de interese, fiind instrumentate și politic (ianist). Tot din propria experiență pot spune că limbile diferite, religiile și moravurile statelor și națiunilor europene nu sunt bariere despărțitoare, ci expresii ale diversității fascinante a culturii locurilor și oamenilor, pe care le consider a fi una din cele mai mari bogății ale Europei. Tocmai această diversitate culturală extraordinară ne demonstrează că între diferitele exprimări culturale locale au existat mereu interacțiuni, influențe, sincronizări și convergențe. Ceea ce indică și calea de urmat în Europa, anume ”unitate în diversitate”, fără ca prin unitate să se înțeleagă centralizare și negare a specificității locale, naționale.

Într-o astfel de stare, inclusiv organizațională (mă refer la Uniunea Europeană), cultura și intelectualitatea din România sunt într-o companie foarte selectă și pot/trebuie să vină cu contribuții valorice integratoare în cultura europeană, așa cum propunea și Lucian Blaga. Iar pentru aceasta ar fi necesar să fie părăsite complexele de inferioritate care ne despărteau mereu de Occident. Acum, organizațional suntem și noi pe același etaj cu vechiul Occident (suntem și noi Uniunea Europeană) și ar merita să ne manifestăm creator plenitudinal (după cum vedeți iarăși revin la Lucian Blaga). Veșnica văicăreală că “noi nu putem, la noi nu se poate” ar trebui înlocuită cu asumarea unor obiective îndrăznețe, cu un Proiect de Țară care să propună urmarea unei direcții naționale de modernizare și dezvoltare susținută, de realizare a competitivității europene și internaționale nu doar în plan economic, ci și societal. Iar apartenența noastră la Uniunea Europeană ne-a oferit oportunități modernizatoare cum nu am mai avut până acum! Doar că liderii noștri au fost nehotărâți și, câteodată, nepricepuți, iar intelectualii s-au complăcut în sincronizări individuale cu șanse ivite din statutul țării de membru al unei comunități prospere. Antreprenorii

locali au fost cei care au dus greul procesului de aderare la Uniunea Europeană și au făcut un efort enorm să se integreze în Piața Internă a Uniunii Europene. Așadar, ar fi cazul ca la București și în toată țara să se decidă clar care ar fi interesul națiunii române în contextul integraționist european în care funcționăm de aproape două decenii, chestiune care ar fi trebuit realizată chiar din momentul aderării la Uniunea Europeană. Decizia respectivă s-ar impune să fie bazată și pe cantitatea și calitatea resurselor și abilităților pe care România le poate susține în aplicarea unui Plan de Țară ambițios și dătător de speranțe cetățenilor români și tuturor cetățenilor europeni cu care suntem într-o relație partenerială. Demers care nu este doar politic, ci și intelectual!

Cum vedeți viitorul educației și cercetării din spațiul românesc, într-o abordare pragmatică?

În primul rând, cred că educația și cercetarea științifică ar trebui să se afle între cele mai importante teme ale agendei guvernamentale și parlamentare din România. Dacă nu se va întâmpla aceasta cât mai curând, țara noastră va fi condamnată la subdezvoltare cronică. Este obligatoriu ca cele două domenii să fie corelate perfect cu politici sociale avansate și cu obiective de dezvoltare în durată medie și lungă. Pe lângă continua preocupare de actualizare-modernizare a substanței educaționale se cere acordarea unei atenții sporite bazei tehnico-materiale a școlilor, universităților și institutelor de cercetare. Ar fi bine și de dorit ca atât bugetul central, cât și bugetele locale, instrumentele structurale europene, contribuțiile private să considere educația și cercetarea drept obiective de investiții de maximă importanță, iar nu simple cheltuieli anexe. Cercetarea și educația necesită strategii naționale și sectoriale prin care obiectivele să fie clar expuse și mai ales serios duse la îndeplinire. Cred că rolul Academiei Române și al universităților ar trebui să crească în programele de cercetare științifică, iar institutele cu profil de cercetare ar putea ajunge să fie adevărate branduri naționale și de piață.

Personal, consider că Ministerul Educației ar putea fi mai bine susținut de un Minister al Universităților și Cercetării, fiecare având atribuție în elaborarea și implementarea politicilor educaționale, ale cercetării și formării specialiștilor necesari economiei și vieții social-culturale din România. Este imperativă reconsiderarea statutului profesional și social al dascălilor și cercetătorilor care de multe decenii sunt desconsiderați de autoritățile statului și, drept urmare, au decăzut și

în aprecierea comunităților, unii decidând să lucreze în alte țări. Libertățile fundamentale europene, incluse de altfel și în Constituția României, se cer a fi însoțite de o largă cooperare inter-instituțională și individuală europeană și internațională. Iar mult evocatele calități meritocratice și de excelență în educație și cercetare sunt așteptate să fie expuse transparent în spațiul public și mai ales să se valideze în procesul de creare a bunurilor publice și private. Mă opresc la această înșiruire de nevoi și aspirații pentru domeniile educației și cercetării, deși suntem convingeți cu toții că munca de construcție în aceste arii socio-profesionale sunt mult mai numeroase, iar marea majoritate a inițiativelor și deciziilor aparțin autorităților statale, managerilor publici și privați, dar și comunităților interesate.

La 160 de ani de la înființarea Academiei Române, care sunt valorile și modelele care ar trebui duse mai departe de comunitatea academică românească?

Doamne, dar sunt atâtea nume ilustre care și-au legat existența de Academia Română, ale căror creații au devenit valori și tezaure naționale, europene și internaționale încât nu îndrăznesc să fac o selecție pentru acest interviu, din teama de a nu lăsa pe cineva în afara expunerii. De aceea, mă voi mărgini să remarc numai câteva categorii valorice care consider că ar trebui să stea în atenția noastră și în etapele următoare. Eu am fost întotdeauna impresionat de viziunea creatoare de stat și națiune care a stat la baza fondării Academiei Române și a fost revigorată de câteva ori până la cel de-Al Doilea Război Mondial.

Apoi, într-o lume dominată de mercantilism, Academia Română a insistat să aprecieze și să încurajeze domeniile umanitoare și artistice, evidențiind mereu opțiunea pentru promovarea unui nobil umanism. În a doua jumătate a sec.al 19-lea și prima jumătate a veacului trecut au existat vii dezbateri la Academie despre rolul și poziționările științelor fundamentale/teoretice și științelor aplicative/tehnologice, iar acum acestea conviețuiesc armonios sub cupola aceleiași Academii Române, cooperând pentru înaintarea generală a științelor, dar și în vederea susținerii unor programe de dezvoltare socio-economică a țării. Au fost câteva decenii când membrii Academiei Române au fost foarte apreciați de toate autoritățile statale și de opinia publică tocmai pentru că erau adevărate modele de dedicație pentru știință și cultură pe care le doreau a fi în serviciul națiunii. Astăzi ar trebui să venim cu răspunsuri convingătoare despre rolul Academiei în

lumea actuală și în cea de mâine, căci trăim vremuri total diferite în comparație cu etapele pe care le-a parcurs Academia Română de la întemeiere până acum.

Domnule profesor, cu ce mesaj întâmpinați aniversarea Academiei Române? Un mesaj care să lege tradiția fondatoare de prezent și să deschidă, totodată, un orizont de încredere și responsabilitate pentru viitor. Nu putem să nu ne gândim la viitoarele generații de cercetători, istorici, medici sau creatori de excelență ce vor veni din urmă...

Nu mă consider a fi o figură proeminentă a Academiei și nu sunt, nici nu voi fi o autoritate a acesteia ca să transmit vreun mesaj. Aș putea cel mult să exprim niște gânduri prilejuite de aniversarea venerabilei instituții academice, iar unele le găsiți chiar în răspunsul la întrebarea anterioară. Subliniez, încă o dată, că viitorul competitivității societale a

României este direct dependent de performanțele cercetării științifice realizată în țara noastră și de calitatea resurselor umane. În ambele aceste sfere, cred că Academia Română trebuie să fie actor activ și poate fi mai intens implicată. Mi-aș dori ca Academia să susțină mereu societatea românească nu doar prin producții științifice și cultural-artistice, ci și cu viziuni de evoluție ambițioase și curajoase care să deschidă un câmp și mai larg de acțiune și Academiei Române, în parteneriat cu autoritățile, instituțiile publice și private, antreprenorii și toți cetățenii României. Și aș fi foarte bucuros dacă Academia Română s-ar afla permanent în fruntea proceselor transformative, modernizatoare din țara noastră și din Uniunea Europeană, dacă ar putea contribui cu valoare adăugată și prestigiu la rezolvarea provocărilor viitoare. Să demonstreze că vrem și putem, ca instituție și comunitate, să transformăm tradiția în factor de progres al României.

”

Reflecții istorice

Viitorul competitivității societale a României este direct dependent de performanțele cercetării științifice și de calitatea resurselor umane.

- Vasile Pușcaș